

ЭРЭНЭБИТ УОННА ИТЭБЭЙЭБИТ

Сахабыт сириҥ уонна норуотун дьылбаты барыбытын долгутар. Ханнык баҕарар норуоту кизик көрүүлээх, өйдөөх, анаарар аналлаах салайааччы сирдиир, сайдар саахтарын түстүүр. Быйылгы быйыбарга өрөспүүбүлүкэбит олохтоохторо Ил Дарханынан Айсен Сергеевич Николаевы биір санаанан талбыттар.

Айсен Николаев дьэсун-норуотун инникитин хайдах көрөрүн, өрөспүүбүлүкэти ханнык суолу батыһахтаабын ахсынньы 17 күнүгэр бэйэтин Анал этиитигэр иһитиннэрдэ. Ил Дархан буолуодуттан 5 стратегическай ыйаабы таһаарыт. Бу ыйаахка 2024 сылга диэри өрөспүүбүлүкэ сайдар сорукутара ыйыллыбыттар. Урукку курдук сааламмыт бырайыактары толорбохко хаалларан кэбирэр суох буолуобун эттэ. Мантан иннэ хас биірдии бырайыакка эппизитинэстэхтик сыһыаннаһы ирдэнилэрин тоһоболоото.

Билиги сыалбыт «Российский Федерация 2024 сылга диэри сайдар сорукутара уонна сыала» диэн Россия Президентин ыйаабыр олобуруохтаах. Өрөспүүбүлүкэ национальнай бырайыактарын олоххо киллэрэргэ Федеральнай бүддьүөттэн кэлэр үс сылга 35,5 млрд солк. көрүлүр. Манык улахан өйөбүлү өрөспүүбүлүкэбит өссө ыла илигэ. Ол эрэри, манан тохтоон хаалбакка, 2024 сылга диэри өрөспүүбүлүкэ эканомикэтигэр 500 млрд солк. итэбэһэ суох үбү көрөргө сорок турар. Бу күнүгэр Айсен Сергеевич Өлүөнэ өрүһү туоруур муоста тутуутун боллуруугар Москвага «Росавтодор» сэбиэтигэр сырытта. Тутууга үс аан дойдутаабы уонна Россиятаабы хампаанньа бырайыактара көрүлүннүлэр. Онон муоста тутууга сорок кэминэн олоххо киллэрэ кырдыктаабыр эрэл баар.

Толорор былааска улартылар буоллуннар. Бырабытталыстыба саастааба 65 % улартыда, 28 чилиэннээбиттэн 18-на сана дьон. Бу барыта салайыы сана көрүнүрүн тобуларга, үлэ күүһүрүгэр, үбү-харчыны сөптөөхтүк туттарга туһуланар.

Өрөспүүбүлүкэ эканомикэтин тулар туттаабы бырамысыланас буолар. Чогу хостосхунна икки ТОСЭР-ы бэлэстэтэ: «Кангалассы» уонна «Южная Якутия». Балар онорон таһаарыга 35,5 млрд солк. онорон улуттар, 4,5 тыһ. үлэ мистэтин таһаарыттар. Эһил «Сибирь күүһэ» магистральнай гаас ситимин киириитэ

Ил Дархан Анал этиитин Чурапчы улуусун дьаһалтатын үлэһиттэрэ, нэһилик быһылыктара уонна тэрилтэ салайааччылары плэньерка бириэмэтигэр түбэһиннэрин, быһа биэриини көрдүлэр.

Ленский, Өлүөхүмэ, Алдан уонна Нерюнгри оройуоннарыгар таастаабын саалайырга кыагы биэриэ. 2024 сылга көмүһү хостосхунна Россия үрдүнэн лидердэр ортолоругар тахсыахтаахпыт. АЛРОСА хампаанньата үп-харчы кириэтиһиттэн тахсарга көмөлөсүт улахан кылаатын ыйан туран, кинилэргэ махтанна.

Бу сайы «буолбут аварияга — Бүлүү өрүс киртийиитигэр технологическай эбийиэктэр мөлтөхтөрө көһүннэ» диэн эттэ. Хампаанньа бу түгүнэ буруйдаах, ону ким да мөлдөспөт диэр. Эһиллэһиттэн АЛРОСА 150 мөл. солк. Бүлүү бөлөх улуустарыгар иһэр уунан хааччыларга ыйыаба. Бу түбэһэ Саха Өрөспүүбүлүкэтин экологиятын туруктаах буолуутугар аһаммыт стратегическай ыйааба тахсарыгар төрүөтүнэн буолла. Бу ыйаах бырамысыланнай тэрилтэлэр эппизитинэстэх буолалларыгар, сана куттала суох технологиялары туһанарга уонна хас биірдии киһи айылбаа сирдээхтик сылдыарыгар туһуланар. Бырамысыланнай уонна быовой бөбү-сабы туоратыы сана таһымна тахсыахтаах 470 бөбү тобор эбийиэктэн 7-тэ эрэ айылба харыстабылын сокуонугар уонна санитарнай нуормаларга эппизиттир. Үгүс улуустарга салайааччылар бөбү-сабы хомуйууга туох да дьаһалы ылбакка олороллорун ыйда. Бу улахан кыһалҕаны өрөспүүбүлүкэ бырабытталыстыбата салайааччылары кытта үлэлэһэн, түргэнник туората охсоро ирдэнэр диэн эттэ.

Утук Хоту дойдуну олохтоохторун сүтэрэ — аһыт абыс сыл устата

нэһилиэнньэ 8 % аңчаата. Табаһыттар үс гыммыт биэринэн, таба аһсаана 25 % — нан абыаата. Олохтоохтор хомунаальнай саахалы көрсөллөр, оттон хомунаальнай уонна социальнай эбийиэктэри тутууга ылыныллыбыт уураахтар олоххо киирибэттэр. Бу проблемаларга олобуран, Айсен Сергеевич СӨ Арктиканы сайыннарыы министриэтибэтин тэрийэрин туһунан иһитиннэрдэ. Инникитин уунан, салгынынан сылдыы боллуруола быһаарыллыа. Ол курдук, уу портара, аэропорттар реконструкцияланан үлэлиэхтэрэ.

2024 сылга Саха сириҥ 85 % — на түргэн интернеткэ холбонуоҕа. Цифровизация үөрэхтэһин сана хаачыстыбатыгар, доруобуйа харыстабылыгар, олох-дьаһах хомунаальнай хаһаайыстыбатыгар, сир сыһыаннаһыларыгар уонна опорор эйгэ сайдыытыгар тирэх буолуохтаах.

Үөрэх хаачыстыбатынан 2024 сылга Россия 15 бастын регионнарыгар киирэрэ сорок турар. Хас биірдии собо талааннаабын өйдөөн туран, ону сайыннарыга киннэри тутан, куустээх үлэлэр ытыллыахтара. Улуус ололоругар технопарккалары уонна цифровый үөрэхтэһин кииннэрин тэрийиэ болуомто уурулуо. Уһууааннар тутууларыгар 3 млрд солк. курдук үп көрүлүө. Сана охуолалар тутулуохтара, бастакынан хаарбах туруктаах охуолалар улартыахтара.

Доруобуйа харыстабылыгар эһил 6,7 млрд солкуобайынан элбэх үп көрүлүө. Эбии үп медүлэһиттэр хамнастарыгар, туттар матырыйаалларыгар, балыһалар аһынан хааччыллыларыгар барыаба. 7

млрд солк. курдук медоборудованиелары санардыыга, санавиация кэнээһинигэр уонна цифровой технология нөһүө медицинскэй өнөнөн хааччыллыыга туттулуоҕа. Онкологическай уонна кардиологическай кииннэр тутууларыгар үлэлэһиэхтэрэ.

Опорор сирбит туруктаах буоларыгар национальнай бырайыактар уонна сана федеральнай бырагыраамалар тирэх буолуохтара. 2019 сылтан хаарбах туруктаах дьизэлэртэн көһөрүү бырагырааматын иккис түһүмэргэ сааланар. Саха сирэ «Безопасные и качественные автомобильные дороги» национальнай бырайыакка 16,7 млрд солк. ыйыаба, 2019 сылга «Комфортная городская среда» национальнай бырайыакка 300 мөл. солк. көрүлүө. Айсен Николаев улуус, куорат баһылыктарын бу бырагыраамаларга ылсан көдүүстээхтик үлэлэһэллэригэр ыһырда. Мана үлэлэһэргэ эппизитинэһэ суохтук сыһыаннаһы суох буолуохтаабын этэн туран, быраабы көмүскүүр, хонтуруоллуур уорганнарга болуомтоҕо ылалларыгар баҕарда.

Тыа хаһаайыстыбатын сайдыытыгар Айсен Сергеевич 5-с стратегическай ыйаабыр илии баттаабыта. 2024 сылга нэһилиэнньэни ыраас, бэйэ (натуральнай) аһынан хааччыллар сорок турар. Бэйэбит аһыт кэли бородууксуйаны баһылаахтаах. Эһи 50, үтү 80, обурут аһын 30 % — нан онорон таһаарыыны үрдэтэр сыал-сорок турар. Бу сорукутары ситиһэргэ СӨ агропромышленнай онорон таһаарыытын өйүүр пуонда тэриллэбэ.

Ачыгыт бизнеси сайыннаран, урбааньыттары өйүүхкэ наадатын этэр. Бу Саха сириҥ олохтоохторун үйүтүн, өрөспүүбүлүкэ туруктаах буолуутун сайдар-үүнэр суола диэн этэр.

Успуорка киирдэхкэ, билигин хас үһүс киһи чөл оҕуу тутар. Инникитин хас иккис киһи буоларын ситиһиэхтээхпит. Сана успуорт эбийиэктэргэ инникитин да тутулла туруохтара. Төрүт оонньууларбыт олимпийскай оонньуулар таһымнарыгар тахсыахтарын сөбүн эттэ. Билигин мас тардыһыта аан дойду таһымыгар биллибитэ элбэти этэр.

Түмүккэ Ил Дархан 2019 сылы Сомоҕолоннуу сыһынан биллэрдэ уонна Сомоҕолоннуу сылыгар бары күүһү-уоһу холбоон, Сахабыт Сириҥ бигэ туругун, иккис сайдар кэскилин түстүбүт диэн ыһырда. Эһиллэбит сорукутар, былааннар олоххо киирэллэригэр эрэнэбит уонна итэбэйэбит. Чурапчылар бу Анал этиигэ олобуран, үлэни-хамнаһы ытыабын, бастын улуустар кэккэлэриттэн түһүмүбүн.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

Улууска — бу күнүгэр

Саҥа дьылы көрсө — саҥа дьиз

Ахсынньы 18 күнүгэр «Үтүө дьыала» бырагыраама чэрчитинэн, Чурапчы нэһилиэгэр Артемьев аатынан уулусса 13 нүөмэригэр эдэр исписэлиистэргэ аналлаах түөрт кыбартыраллаах саҥа дьиз үөрүүлээх аһыллыыта буолла.

Бу иннинэ, Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтата бырабытталыстыба бырагырааматыгар олобуран, улуус дьаһалтатын кытары тэннэ үлэлэһитин түмүгэр, интэринээт томторугар түөртүү кыбартыраллаах икки дьизни тутан, Чурапчытаабы судаарыстыбаннай физическай култуура уонна успуорт институтугар үлэли кэлбит исписэлиистэргэ анаабыта.

Оттон бу күнүгэр уруккута райпо, агронаб тэрилтэлэрэ үлэли түрбүт оройуоннарыгар эдэр

исписэлиистэри олохсугар биір бастагы дьиз тутулунна. Мантан салгы, эһил өссө эбии санаттан-саҥа дьизлэр тутулан үлэбэ киириэхтэрэ. Эдэр исписэлиистэри түмэр, олохсугар олус тупсабай көстүүлээх туспа түөлбө буоларыгар эрэнэбит — диэн Чурапчы нэһилиэгин баһылыгын эбээһинэһин толорооччу Алексей Егоров санаатын үлэстэр. Үөрүүлээх түгүнэ улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров, улуус баһылыгын үп, эканомикэ боллуруостарыгар солбуйааччы Иннокентий Матвеев, «Восток Строй» ХЭТ генеральнай дириэктэрэ Иннокентий Пермяков кыттыны ыллылар.

«Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтатын баһылыгын эбээһинэһин толорооччу Алексей Гаврильевичка,

тутуу отделыгар, «Айыллаан» сыһылаан киинин кэлэктиибигэр, «Восток Строй» тэрилтэ үлэһиттэригэр уонна бу дьиз олоххо киириитигэр сүүрбүт-көппүт дьонно бука барыларыгар дириҥ махталбын биллэрэбит! Аһыгы олох ирдэбиллэригэр толору эппизиттир, тупсабай уонна саамай кылаабыһа, хаачыстыбалаах дьиз эдэр дьонно улахан өйөбүлүнэн буолар. Инникитин даҕаны төрөөбүт дойдубут үүнэрин-сайдарын туһугар бэриниллээхтик үлэһипиргэ-хамсыырга төһүү буолар. Бука барытыгар баҕарыа этибит дьолу-соргуну, үлэһитигэр үрдүк ситиһиһилэри! Кэпэн иһэр саҥа дьылынан! — диэн Ольга уонна Алексей Ноевтар дьиз кэргэттэрэ баҕа санааларын тирдэллэр.

Саҥа дьылы көрсө, Чысхаан Хаарчааналыын саҥа дьизэ киириэхтээх исписэлиистэргэ кыбартыра күлүүһүн туттарыылар сонун көстүүнэн буолла. Эдэр дьонно үлэлэригэр-хамнастарыгар, тус олохторугар ситиһиини, дьолу-соргуну баҕарыабын.

Семен ЖЕНДРИНСКИЙ.

"БИИР СОМОБО" медиа-бырайыак / БАХСЫ НЭИЛИЭГЭ

Хаһаайыстыба үлэтин түмүгүнэн сылын айы улууска үүт ыамыгар бастыг миэстэбэ тиксэр. Нэилиэкпит иһигэр тыа хаһаайыстыбатын бары хайысхатыгар бастагы көрдөрүүнү ситиһэн, «Чөмпүүөн» үлэлээх-хамнастаах ыал аатын сүгэллэр. Инникитин кээкэ былааннара үгүс.

Василий Васильевич нэилиэккэ сири кытта үлэбэ эмиз биир бастагынан ылсан, үгүс өрүттээх үлэни-хамнаһы тэрийэн эрэр. Ыһыы үлэтин ааспыт саастан сабалаабыта – 65 гектар бааһынаыттан 20 гектары күрүөлээтэ.

Билинни турулунан, «Киров» бааһынай хаһаайыстыба уопсай сүөһүтүн ахсаана – 110 төбө, Итинтэн ыанныгы – 45 төбө.

БАСТЫН ҮЛЭЛЭЭХ БААҢЫНАЙ ХАҢААЙЫСТЫБА

Бахсы нэилиэгин биир дыһун ыала Ульяна, Василий Местниковтар 1986 сыллаахха ыал буолбуттара. Үс кыыс, икки уол оҕолордохтор, сэттэ сиэннээхтэр.

2003 сыллаахха Василий кэргэнинэн Ульянанын «Киров» бааһынай хаһаайыстыбаны тэрииммиттэрэ. Сүрүннээн ынах сүөһүнү, итинин дьарыктаналлар. Хаһаайыстыба 2006 сыллаахха Наттаабай сайылыка сана механизированай сайылыгы тэрииммиттэрэ. Ити кэмтэн ыла, оҕолорунаан чааһынай ыаллары кытта дуоҕабардаһан, ыанар ынахтарын ылан сайынны кэмнэ ыыллар. Онно 100-тэн тахса ынабы, 80-тан тахса ныйраһы таһаараллар.

Оттон 2013 сылтан сайылыктарыгар кыстык хотону туттан, аны билигин сүөһүлэрин, хаһаайыстыбаларын онно тутан, таһаарылаахтык үлэли-хамсы олоһоллор. 2015 сыллаахха «Дьиз кэргэн ферматын сайыннары» федеральнай бырагыраамаба киирэн, гран ылары ситиспиттэрэ.

2018 сылга 90 туонна үүтү ыан, бастын көрдөрүүнү ситистэ. Итин тэнэ ааспыт сайын 217 туонна оту оттоото, 55 туонна зеленканы хомуйда.

Онон «Киров» бааһынай хаһаайыстыба кэлинни үс сылга бастын көрдөрүүлэри ситиһэн, инники күөнтэ сылдыар. Улууска, өрөспүүбүлүккэ тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыга дыһун кылаатын киллэрсэр.

Үрүн илгэни үрүлүтэр, хороһор муостаабы дэлэтэр «Киров» бааһынай хаһаайыстыба өр сыллаах сыралаах үлэтэ сыаналанан, үлэбэ-хамнаһа үрдүк көрдөрүүлэрин, улуус уонна өрөспүүбүлүкэ үрдүк салалтатыттан аһамыт Бочуотунай грамоталар, анал бэлиэлэр, номинациялар туоһулууллар. Ол курдук, элбэхтэн аһыабы холобурдаахха, Тыа хаһаайыстыбатын министристибэтэ олохтообут үрүн көмүс бэлиэ хаһаайыннарын буолбуттара. «Сайылыктааһын» бырагыраама чэрчитинэн ытыллыбыт күрөскэ бастагы миэстэни ылан, улуустаабы тыа хаһаайыстыбатын управлениетын бочуотунай грамотатынан наҕараадаламмытара.

«Лучший работник-2015» номинация хаһаайыннара Ульяна, Василий Местниковтар – нэилиэкпит биир тарбахха баттанар актыбыыстара, тутаах, туруу үлэһит дыһо.

Марфа ФЕДОРОВА.

Үрдүккэ талаһар «Сулусчаан» уһуйаан

иһэн «излитэ» куонкуруска Айхал Анемподистов «Ньургун Боотур абааһылыын көрсүһүтэ» уруһуйунан 2 миэстэ; Валера Захаров «Три мира Олонхо» 3 миэстэ (сал. иитээчи А.К. Демешина); «Путешествие в мир сказок» куонкуруска Ариан Канаев «Курочка Ряба» (сал. иитээчи Демешина А.К.) уруһуйунан 3 миэстэ буоллулар. «Рассударики» Бүтүн Россиятаабы куонкуруска Айхал Анемподистов «Мин ытым Энэксэн» (сал. иитээчи Демешина А.К.) диэн хаартысканан уонна видеонан куонкуруска Дипломат аатын ылла. «Удивительный мир животных» норуоттар икки ардыларынаабы куонкуруска балэмнэни баллах оҕолоро (сал. иитээчи Стручкова

Л.В.) «Пингвиненок» диэн уруһуйунан 1 миэстэни ылары ситистэ.

Оҕону иитиигэ-үөрэтиигэ төрөппүттэри кытта биир ситимнээхтик үлэлээн кэллбит. Уһуйаан иһинэн оҕолорго араас тэрээһиннэр буолаллар: «Ийэ күнэ», «Кыргыттар күннэрэ», «Байанай бэлэбэ», «Күһүмгү бэлэхтэр» у.д.а.

Хас биирдии уһуйаан бэйэтэ үлэлээн ааспыт кэмнэрин үүнэр көлүөнэбэ кэлсиир устуоруйалаах. Быйыл нэилиэкпит иһинэн биһиги уһуйааммыт 55 сыллаах үбүлүөйүн үөрэн-көтөн туран бэлиэтээн аастыбыт. Манна урут үлэлээн ааспыт бэтэрээн үлэһиттэрбитин ыныран ирэ-хоро кэлсэтэн, ааспыт санаһан аастыбыт. Түгүһүн туһанан, Бахсы нэилиэгэр дьыссаака үлэлээн ааспыт бары дьоммутун-сэргэбитин үбүлүөйдээх сылбытынан өссө төгүл эбэрдэлибит!

Харитина ШЕЛОМОВА.

Бахсытаабы «Сулусчаан» уһуйаан 1983 сыллаахха аһыллан үлэтин сабалаабыта. Бастаан Томторго танара дьэстигэр аһыллыбыта. Оттон көһөн кэлэн Топоон бөһүөлэгэр эргэ оскуола дьэстигэр, салгыи кулууп дьэстигэр үлэлээбитэ. 2002 сыллаахха «Үтүө дьыала» чэрчитинэн сана мас дьиз тутуллан, билигин онно үлэли турар. Уһуйаанга барыта 42 оҕо сылдыар. Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэҕириитин туйгуна Надежда Ивановна Барашкова салайааччылаах, 20 үлэһиттээх дьобус кэлэктиип олох сайдыытын кытары тэнгэ хардылаан, оҕону күрөбэ-үтүөбэ уһуйан үлэли-хамсы олоһобут.

Кэлэктиип «От рождения до школы» бырагырааманан үлэлиир. Бахсы орто оскуолатын кытары «Модель полигвального образования в условиях сельской местности» диэн бырайыагынан 3-с сылбытын утумнаахтык үлэлэһибит. 2018 с. оҕону эбии сайыннарыга хайысхалаах өрөспүүбүлүкэтээби инновационнай площадкаба кандидатынан буолбулут. Салайааччыларынан английскай тыл учуутала А.А. Гоголева, иитээчи Е.Н. Захарова буолаллар.

Быйылы үөрэх дьылыгар биһиги иитиллээччилэрбит араас таһымнаах күрөстэргэ кыттан, бириистээх миэстэлэри ылбыттара улууска «Радость» оҕону сайыннаран киин иһинэн ытыллыбыт «Олонхо

БУОЙУН, УЧУУТАЛ, ПАТРИОТ

улахан көмөнү оморбуттара.

Кини учуутал идэтигэр умсугуян туран үлэлээбитэ. «Мөлүүнүнүнэн оёо сана билини ыла, тыһынчанан оркуолаларга мусталлар. Билии киһи маһнай туох даҕаны дүүлүн-дүүбүтүн билэ суох ыам бырдаһын курдук ыччат ыһыра суотун курдук... кылаас кылааһынан, саас сааһынан... уу-чуумпу сүтэн хаалыахтара. Дьэ, итиннэ белүүн утубанка билиилэрин мунһууммут кэлэр үйэлэр ааннара хостор аайы өлбөт-сүгүт үөрэх тылларын иһитин-эриэктэрэ. Оо, киһи дууһатын инженердэрэ... Сарсын сарсыарда кинилэр иннилэригэр паарталарга кэлэр үйэ систэрэ, килбиэн ааттар, сүдү да генийдэр тахсар дьонноро морууһунан икэ оморуктара буоллаҕа», - диир күүнүгэр суруйбут. Онгон бэйэтэ онук кизн тутуллар учуутал үлэтигэр кыттыһарыттан үөрүү түөлүн иһин, өйүн-санаатын тодорбуттан нууччалыыга көһөн «О, вы благородные сыны и дочери земли, способствующие рождению ваших питомцев – будущих столпов сего мира! Что может быть выше и благороднее их в этом мире. Почтите их, славьте их», - диир дьин ис санаатын бу тылларынан этэр.

Михаил Прокопьевич үйэтин туһары учууталлаабыт, иһити-үөрэти, нэһилиэнньэ ортоугар сырдатар пропагандист быһыытынан үлэтин итинник үрдүктүк сыаналырын олоһун устатын туһары илдьэ сылдьыбыта.

Оскуоланы салайааччы дириэктэр да буоллар, бэйэтин устуорук быһыытынан үлэтин атын идэлэртэн чорботон үрдүктүк сыаналыыра. Кини «Социалистическая Якутия» хаһыакка 1977 сыл муус устар ый тобус күүнүгэр таһаартарбыт «Не только по учебнику» диир ыстатыйатыгар ити этиллибит санааны бигэрэттэ: «Нравственное воспитание – одна из важнейших и всеобъемлющих сторон учебно-воспитательного процесса. Но из этого, наверное, надо выделить уроки истории и обществознания, которые тесно связаны с жизнью нашего общества, его прошлым и настоящим», - диир суруйбута.

Михаил Прокопьевич: «Киһини иһити – мин олоһум сүрүн дьарыга», - диир. «От фактологической к методологической самостоятельным работам», - диир бэйэтигэр сорук туруорунан үлэлиир. Ол мунһууллубут матырыйаалы табан мээрэйдээн, оҕолорго тийимтиэ буолар ына, киһи иһитигэр истизин курдук сааһан кэпсир дьобурдааҕа. Киниэхэ үөрэммит үөрэнээччилэрэ билгин да санаан махтаналлар. учууталларын умнубаттар Үөрэппит-оҕоруттандирин-билиини-билбт оҕолоро билгин норуот хаһаайыстыбатын араас салааларыгар ситиһилээхтик үлэһип-хамсыы сылдьаллар, үгүстэр өрөспүүбүлүкэҕэ биллэр-көстөр дьонунан буолаллар. Егор Николаевич Неустров - РФ прокуратураны бочуоттаах үлэһит, Семен Дмитриевич Дидорцов - РСФСР ПТО туйгуна, РФ идэлээх үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһит, РФ үтүөлээх маастара, Аграфена Гаврильевна Абрамова - СӨ үөрэтиригэр үтүөлээх үлэһит, РФ үөрэтиригэр туйгуна, Василий Петрович Старостин - СӨ доруобуйа харыстабылын туйгуна уо.д.а.

Улууска уонна өрөспүүбүлүкэҕэ үөрэнээччилэр экскурсионнай-туристической ооркуоттарын уонунан сыллар усталарыгар тэрийбитэ. Үлэһэбит оркуолаларын, төрөөбүт нэһилиэтин устуоруйатын үөрэтигэр оҕолор көмөлөрүнэн элбэх матырыйаалы хомуйбута, ол түмүгэр, «Бочот кинигэтин» олохтоон, бастын учууталлары уонна үөрэнээччилэри киллэрбитэ. Михаил Прокопьевич 30-тан тахса сыл устата «Знание» уопастыба пропагандиһан, лекторынан үлэлээн, хайаалга сылдьыбыта. Пенсияба тахсан баран, Одьулууннааҕы ОПТУ-га обществознание предметин үөрэппитэ, манна этнопедагогической мусуойу тэрийбитэ.

Учууталлаан уурайытын кэнниттэн ити мунһууллубут матырыйаалынан дьэтин таһыгар икки хостоох кыбартырааҕа дьэйтэби этнопедагогической мусуой тэрийбитэ. Очо оркуола оҕолорун, ОПТУ үөрэнээччилэрин сырытыннаран бэйэтэ кэрэхсэбиллээх бэкидэлэри омортуура, көрө-билэ кэлээччилэргэ көрдөрөрө. 2013 с. бу мусуойа санардыллан, аныгылыы компьютернай тизхиһиккэнэ, тэриллэринэн таныллан аһыллыбыта. Бу сылга кини аатын үйэтитэр Мэҥэ таас ууруллубута уонна үһсөрөспүүбүлүкэтээри дорбонноох сана күрээҕэ ыһыллыбыта.

Михаил Прокопьевич Аҕа дойду сэриитин 1 истиэпэннээх уордьяны кавалера, СӨ култууратын үтүөлээх үлэһитэ, Чурапчы улуутун, Одьулуун нэһилиэтин бочуоттаах олохтоһо.

Таптаһаах кэргэнэ Елизавета Алексеевнанын үйэ анаара биһигэ оморбуттара, Аҕас оҕоһо күн сириг көрдөрөн, уон үс сизн, сэттэ хос сизн таптаһаах эһэтэ, эбэтэ буопар дьолу билбиттэрэ.

Михаил Прокопьевич төрөппүт оҕолоро аҕаларын аатын үйэтитэн, 2006 сылтан кини аатынан бириэмийэ олохтоон, оркуола бастын кыраайы үөрэтээччи үөрэнээччитигэр туттараллар.

Одьулуун орто оркуолатын эдэр кыраайы үөрэтээччилэрин араас сылларга суруйбут ыстатыйалара

КЫАЙЫНЫ УАНАСЫБЫТ БУОЙУН-УЧУУТАЛ

Олох... Бу кылас тылга төһөлөөх элбэх биллэбит санаа, күүтүлээх өрүт, этиллибэтэ тыл баарый? Киһи бу орто туруу бараан дойдуга биһрдэ оҕолор биһиги бу сиргэ алаһа дьэни төкөлөөрү, норуока туһалаах буолары кэлэбит. Ол курдук оҕус эппиэттээх уонна ыарахан соругунан бар дьонно, норуока туох эмэ туһалааҕы оморуту буолар диир аҕа көлүөнэ куруук этэр, үөрэтэр.

Учуутал Михаил Прокопьевич Ефимовка аналлаах оркуола үөрэнээччилэрин араатардар кураактаргар кыттаары, кини туһунан кырдыабаастаран ыйыталастым, кинигэлэри аахтым, биэс уонган тахса сыл бэлэстэммит күүнүгүн көрдүм уонна кырыыламмыт алмаастыы кулмүрдүү оонньуур кэрэ оҕоһу оҕолор ааспыт киһи эбит дии санаатым. Дэлэҕэ даҕаны Дьикти киһи Мэхээлэ Дьэкиимэл дэниэ дуо?

Учуутал, буйун саллаат, бөлүһүк, уоттаах-төлөнөөх араатар, кыраайы үөрэтээччи, эрэллээх кэргэн, улахан дьэ кэргэн аҕа баһылыга...

Бэтэрээн... Аҕа дойду сэриитин кыттылааҕа, инбэлиит, үлэ бэтэрээн диир убаастабыллаахтык ааттаныахтаах тыллары биһиги, ыччаттар, соробор кулаахпыт уһугунан аахайымтыата суох истэрбит баар суол. Оттон ити тыллар төһөлөөх элбэх эрэй-кыһалба, эт-хаан сэймэктэнэн хаан тохтуута, өлөр-тиллэр икки ардыгар амырыннаах түгэннэр, харах уута, дойдуну, дьэни-уоту актыы баара буолуой?

Михаил Прокопьевич Чурапчытааҕы педагогической училищени бүтэрэн учууталпы сылдьан, сэриигэ армияҕа ынырыллыбыт эбит. Эдэр киһи учууталпыр баҕатын сэри мэхээдэбит. Уралга байыаннай уокурукка тийээн 20-с хайыһар биригээдэтин разведротатыгар үөрэммитэ. Сэригэ бастаах сурахтаниитин Илдьэһэ күөлгө түһэр Ловат өрүскэ ыараханньк бааһырыта, уҥа окумалын үлүрүттэрбитэ. Татария Агыз куоратын госпиталыгар эмтэммитэ. 1944 сыл муус устарга дойдутугар «Хорсунун иһин» мэтээллээх эргиллэн кэлбитэ.

Сэригтэн эргиллээт, таптыыр идэтинэн учууталлаабыта, институту бүтэрбитэ. Кизн биллээх, мэлдьи үөрэ-хөтө, кэспии-ипсии сылдыар учууталы оҕолор сөбүлүүллэрэ. Ол кэмтэн элбэх сыл аастаҕа, барыта 34 сыл оҕолору сырдыкка, кэрэҕэ үөртэн, ону таһынан лектор, пропагандист, кыраайы үөрэтээччи. Ханна үлэһэбит сирдэригэр мусуойдары тэрийтэлээбитэ. Ол курдук, Таатта Черкеефөр, Дирингэ, Одьулуунна Билигин кини төрөппүт оҕолоро кини мусуу матырыйаалларын түмэн, норуот педагогикатын мусуойун үлэлэтэри сылдьаллар.

Киһи олоһо күн сиригэр төһө айымньылаахтык, ис дууһатынан үлэлээбитинэн, ол үлэ төһө оопталаабынан, кээһиллээбинэн, төрөөбүт норуотугар, Ийэ дойдутугар туһалаабытынан сыаналанар. Михаил Прокопьевич оморбут оҕолун онкулларын үгүс набаарадаһара туолууллар. Кини киһи эрэ барыта өдөрбөт 50-тан тахса сыл күүнүгү сурумуута барыбытыгар холобур буолар. Сэри иһинэ кыра эрдэбиттэн истэбит үлүһэтигэр олобуран «Өлүк таптаһа» сөһүни суруйбута. Бу сөһүнэ 2008 сыллаахха «Чолбон» сурунаал 9-с №-гэр бэчээттэммитэ. Маны таһынан бэчээттэнэ илгк хоһоонордоох.

Олоһун кэлэр кэнээри ычаты

иһитигэ, норуотун матырыйаалынан уонна духуобунай култууратын үйэтитигэ үлэһэбит, норуот туһугар оморбут киһи аата үйэтитигилээхтээк!

Биһиги биһр дойдубулаахпыт, кизн туттар киһибит Михаил Прокопьевич Ефимов үгүс аатыгар сүгүрүһүн, «Өркөн өй-ураанхай туокута» диир араатардар кураактарын тэрийбит, нэһилиэк олохтоохторугар оркуола учууталларыгар уонна Михаил Прокопьевич төрөппүт оҕолоругар истинник махтанабыт.

Даһа Кардашевская,
Одьулуун орто оркуолаты,
Чурапчы улууһа 2010 с.

УРАН ТЫЛ АЛЫБАР УЙДАРАН

Сэри уотуттан илиитигэр ыарахан, оло илик баастаах тыннаах ордон кэлбит саллаат Михаил Прокопьевич Ефимов төрөөбүт Арыылаах алааһыгар сайылаан оҕолор, дойдутун салгыһынан дуоһуа тыһыммыта, кутун-сүрүн уоскуптута. Күүнүгэр 1945 сыл ыам ыйын 24 күүнүгэр маһык бэлэстэммит: «Маһык чуумпуга, сааскы наһыл кизэлэргэ Европа охсуһуу хочолоруттан хочоххой буолбут дууһанын сыһынан, айылбаҕа баар саамай наивнай кырдыктарынан төгүрүтүлпэн дууһабар романтиканы тилинэрэригин баҕарабын. Дуһу сааю настраиваю под аккомпанемент музыки природы...».

Сотору бу тыа уфуктан, сиртэн өндөйөн, ырыалыы-тойуктуну туран кэлэ диир өрө күүрүүлээх наһарыаннааах ахтылбанаах төрөөбүт дойдутун салгыһынан дуоһуа тыһыммыта.

Оттон кураанхасыйбыт сайылыктарын кэрийэн көрөн баран, курус санаатын күүнүгэр суруйан хаалларбыт «Амһыларбыт санаабын кытары» хоһоонугар эппит:

«Амһыларбыт санаабын кытары

Аргыһыдык да табахтыы

сылдьаммын

Аасыты көрдүммүн буларды,

Сүһилии кэрийэ хаамабын.

«Бырыһчыка» маһытын буламмын

Охсуотуу, ыһыра турабын;

Көстөкүүн, Өлөһөй, Ньукулай,

Көрдөтөн муһамаһт, сик булуом...»

- диир сэри хонууттан эргиллээх убайдаах-быраатын Ньукулай уонна Көстөкүүн Дьэкиимэтир тустарынан харааста ахтар

«Соботох оҕолор кэмнэрбэр,

Дэйдирдэх күүлэйдир күүнэрбэр,

Эргитэ саныһымын аасыллы,

Саллааттаан эрэй көрбүтүм.

Бохуска, фронтга бустуллун,

Өстөөгү утары сүүрбүтүм,

Таптаран салыһылан сытарбын,

Эмтэнэ куоракка кэлбитим...» - бу

строкаларга Татариҕа Агыз куорат госпиталыгар ханас илиитигэр бааһыран эмтэммитин санаан суруйар.

«Эмиз да саныһымын Чаранмын

Мас урасы, Сайылык алааһы,

Ардакка ынаһы көрдүммүн

Алаһ сыһымыах сырдарбыт...».

Дьэ, ити курдук эмиз да үөрүүлээх, эмиз да курус санаалаах төрөөбүт алааһыгар саймаархай сааһы дууһатын уугуту атаарбыта, ахтылбанын таһаарбыта. Ити сыл өн бөҕө эргийбит. Итинник уйу-быһыаннан уруйдуу көрсүбүт төрөөбүт буора, дойдута ордук кэрэтиэн сүрбэр сөннөҕө, үйэтин туһары дууһатын уугутуур өйдөбүл хааллардаҕа.

Михаил Прокопьевич: «Северная идиллия способствует, рождает и вдохновляет истинное творчество через романтические переживания» диир изиитин суруйан хаалларбыт. Кини бу хоһоонугар тыла-өһө хомоһойо, айар үлэҕэ абыланыта суруйар дьарыкка сыһыаннааҕа көстөр. Киһи кэрэхсээн, таттаран аахтар-ааһан барыах курдук.

Онон, Михаил Прокопьевич олоһун оҕону иһитигэ-үөрэтигэ үлэһэбит, кыраайы үөрэтээччи - устуорук, лектор, пропагандист, амаар аҕа, төрөөбүт дойдутун патриота дирибит таһынан кини өсөө уус-уран тыл маастара эбит диир үрдүктүк сыаналыыбыт.

Сима Рокина,
Одьулуун орто оркуолаты,
Чурапчы улууһа 2010 с.

«Учуутал үөрэтэр-иһэр үлэти

айымньылаах үлэ.

Учууталлар – киһи дууһатын

инженердэрэ,

Кинилэр кэлэр үйэ килбиэн ааттарын,

Сүдү генийдэри иһэр дьоллоох

дьон!»

Михаил Ефимов

Дойдугар кэлээт, Хайахыт, Диринг, Черкееф, Одьулуун оркуолаларыгар учууталынан, дириэктэринэн, Диринг детдомугар дириэктэринэн, Чурапчы ингэринээт - оркуолатыгар завучуна, 13 №-дээх Одьулууннааҕы ОПТУ-га оҕолун тилэх күүнэригэр дьэри үлэһэбитэ. Кэтэхтэн үөрэнэн, Дьокуускайдааҕы госуниверситет ИФФ устуоруйаҕа салаатын ситиһилээхтик бүтэрбитэ.

Михаил Прокопьевич бүтүн олоһун учууталлааһынна уонна нэһилиэнньэ ортоугар пропагандист быһыытынан иһэр-үөрэтэр үлэҕэ анаабыта. Бу үлэтигэр үлүстүк ааһан кинигэлэртэн ылбыт библиотин-көрүүтүн кэнэтинэр, өйүгэр-санаатыгар чопчулуруугар аан бастаан үөрэнээччилэри салайан, сайынын Албан аат мистэпэринэн сатыы сылдьыбыт кыраайы үөрэтэр хабааннаах үлэти, онгон кэлин Аан дойду цивилизацията үөскээбит сирдэринэн туристическай бохуоттарга

ЧУРАПЧЫ - УСПУОРТ ТУОНАТА

Чурапчы улуунун успуорка салаатын "Сана олох" хаһыакка тахсар анал сыһыарыыта

куораттан үс хамаанда (тр. Вячеслав Устинов, Андрей Трофимов, Филипп Седых). Чурапчыттан икки хамаанда (тр. Николай Сивцев, Николай Павлов) уонна Чурапчытаабы судаарыстыбаннай физическай култуура уонна успуорт институттан (тр. Мичил Спелцов) кыттыыны ыппылар.

Үөрүүлээх чааска улуус баһылыгын тутуу болпуруостарыгар солбуйааччы, улуустаабы бокса федерациятын бэрэссэдээтэлэ Руслан Васильев, Чурапчы нэһилиэгин баһылыгын 1-кы солбуйааччы Алексей Бурцев, улуустаабы успуорт салаатын начаалынньыгын солбуйааччы Александр Неустров, Захаровтар аймак ааттарыттан Петр Дьяконов ону тэнэ ынырыылаах ыалдьыттар – Норуоттар икки ардыларынаабы кылаастаах успуорт маастара, Сойуус чөмпүйүөнө, 1992 сыллаахха Барселона

Боксаба – өрөспүүбүлүкэ турнира

Ахсынны 14 күнүгэр, Александр Федотов аатынан успуорт комплексыгар, СӨ бастакы дипломированнай тириэньэрэ Виктор Дмитриевич Захаров кэриэнигэр оҥолорго уонна ыччаттарга IV-с өрөспүүбүлүкэтээби аһаҥас турнир буолла.

Аан дойдуга Олимп чыпнаалыгар тийэ биллэр суон сураҕыар успуорт биир көрүнэр боксаба өрөспүүбүлүкэбит араас мунуктарыттан ыспарсымыаннар муһуннулар. Ол курдук Горнайтан (тр. Аял Осипов), Намтан (тр. Дмитрий Федоров), Мэнэ Хаҥаластан (тр. Владимир Петров), Таатта (тр. Николай Высилин), Уус Алдантан (тр. Виктор Егоров), Хаҥаластан (тр. Владислав Устинов), Дьокуускай

куоракка ытыллыбыт Олимпийскай оонньуулар кыттыылааҕа Анатолий Филиппов, боксаба өрөспүүбүлүкэ федерациятын бэрэссэдээтэлэ Семен Макаров, боксаба успуорт бэтэрээнэ Дмитрий Болтунов, өрөспүүбүлүкэтээби бокса федерациятын бэрэстэбиитэлэ Семен Решетников, улуустаабы оҕо ыспартыбынай оскуолатын дириэктэрин солбуйааччы Семен Прокопьевич Макаров кыттыыны ыппылар.

Улууска сылын аайы Виктор Захаров кэриэнигэр ытыллар турниры үрдүк таһымнаахтык тэрийиигэ, суолтатын үрдэтиигэ бокса тириэньэрэ Николай Капитонович Сивцев улахан өлөлөөбүн бэлиэтибит.

Ахсынны 14-16 күнүгэр Дьокуускай куорат Баһылай Манчаары аатынан "Модун" успуорт киинигэр гирэ көрүнэр федерация Кубогун иһин күрэхтэһии буолла.

Чурапчы улууттан оҕо ыспартыбынай оскуолатын, уонна Александр Федотов аатынан успуорт киинин дириэктэрэ Дьулустан Егоров гирэ көрүнэр бэрэстэбиитэлэ баһылыгын барса сырытта. Тириэньэрдэринэн Хатылы нэһилиэгиттэн Семен Попов уонна Одьулуун нэһилиэгиттэн Егор Юргин сырыттылар. Күрэхтэһиигэ 14 улуустан 121 ыспарсымыан кытынна. Биридиппээн ылааһынарга биһиги улуустуттан дьахталларга Мая Брызгаева (Чурапчы нэһ.) 63 киилэбэ 3-с миэстэ, 63 киилэбэ Людмила Захарова (Хатылы нэһ.) 1-кы миэстэ буоллулар. Ыччаттарга: 65 киилэбэ Хатылы орто оскуолатын 10 кылааһын үөрэнээччитэ Рустам Парфенов 1-кы миэстэ, 65 киилэбэ Чурапчытаабы колледж 1-кы кууруһун устудьуона Сандап Кардашевскай 2-с миэстэ, 65 киилэбэ уһун Хатылы орто оскуолатын 10-с кылааһын үөрэнээччитэ Кеша Чичигинаров 1-кы миэстэ. Эр дьонго 63 киилэбэ Төлөй

нэһилиэгиттэн Егор Попов 3-с миэстэ, 73 киилэбэ ЧГФКСИ устудьуона Влад Захаров 3-с миэстэ, 85 киилэбэ уһун Мындабаайыттан Константин Абрамов 2-с миэстэ буоллулар.

Ыччаттарга Хатылы нэһилиэгиттэн Кеша Чичигинаров мунутуур кыайыылаабынан ааттанна. Оттон дьахталларга эмиэ Хатылы нэһилиэгиттэн Людмила Захарова мунутуур кыайыылаах аатын ылан, хамаандатыгар наадалаах очукуону аахтарда.

Күрэх үөрүүлээх чааһыгар Афанасий Попова РФ успуордун маастара буоларын туһунан дастабырыанньаны уонна улуус дьаһалтатын успуорка салаалаттын Бочуотунай грамотатын туттардылар. Онон Афанасий Афанасьевич улахан ситиһиитинэн эбэрдэлиэбин.

Хамаандаларынан түмүккэ Уһун Бүлүү (30) бастаата, иккис миэстэбэ Чурапчы (55), үһүс Мэнэ Хаҥалас (55) хамаандалара табыстылар.

Гирэбэ — Кубок призердара

Остуол ооньнууларыгар – чурапчылар бириистээх миэстэбэ

Ахсынньы 14-15 күннэригэр Дьокуускай куоракка остуол ооньнууларыгар Федерация Кубогун иһин хабылыкка хаамыскаба хатыйсыылаах күрэхтэһии буолан ааста. Онно уопсайа 12 хамаандаттан (96 кыттааччы) 7 успуорт маастара, 2 маастарга хандьыдаат уонна 17 разрядтаах ыспарсымыан кытынна.

Бу көрүҥнэ биһиги улууспут хамаандата дьарыктаммыта абыах сыл буолла эрэри. Быйылгы сылга ыспарсымыаннарбыт 2-с миэстэ буолан улахан ситиһиини адаллыллар. Хамаанда састаабыгар Екатерина Данилова, Степан Степанов, Мария Капрынова, Андрей Деллохов, Анна Михайлова, Алексей Васильев, Марфа Дьячкова, Михаил Адамов бааллар. Федерация бэрэсэдээтэлэ – Вячеслав Егорович Попов. Оттон улууска бу көрүҥү көбүлээччинэн Гаврил Федорович Нохтунскайы ааттыбыт.

Кэлэр сыл олунньу ыйыгар остуол ооньнуутларын ыспарсымыаннара А.И. Донской сырдык аатыгар ыытыллар чөмпүйэнтээккэ кытта барыахтара. Ыспарсымыаннар бу күрэхтэһиигэ кыттан кэлиилэригэр күүс-көмө буолбут федерация бэрэсэдээтэлигэр, улуус дьаһалтатын успуорка салалтатыгар уонна мэлдьи күрэхтэһиилэргэ тийээн кыттар Елизавета Винокуровага итиэннэ быйылгыттан сабалаан үлэлиир СӨ остуол ооньнууларын федерациятын бэрэсэдээтэлэ Ольга Григорьевага дирин махталларын тиэрдэллэр.

Кини олобор успуорт дьайыыта ураты күүстээх буолааччы. Сэбиэскэй былаас кэмигэр олорон аастыт, дьон-сэргэ барыта Ганя Владимиров диэн аатынан билинэр киниэ үйэтин тухары тырахтарыһынан, харабылынан үлэлээн, алта оболорун барыларын атактарыгар туруоран, үлэһит онортоон барбыта. Кини эдэр сааһыгар, ол кэминээбэ муоданан, успуорт бары көрүҥэр күүһүн холонон көрбүтэ. Оччолорго сонхуос чизлин көмүскээн эдэр уолаттар сүүрэн-көтөн, тустан, бэлэспизэттээн, хайыһардаан барытын боруобалыыллара. Оттон Ганя талаана дуобакка арыллыбыта. Кини ооньнуута наар сыгыы, кириилээх-тахсыылаах, хаһыылаах-ыһыылаах буолан, дьон-сэргэ кини тула түмсэрэ, ырытыһан күйгүөрэрэ. Аны бэйэтэ сыгыы тыллаах, көргө-нарга аһаас, эйбэс буолан, кини таһыгар күлүү-үөрүү оргуйара. Ганя оболоро бары – сэргэх, үлэһит дьон. Элбэх сизн эһэлэрин аатын ааттаталлар, олобун салгыыллар.

Кини оболоро соторутаабыта Гавриил Иванович төрөөбүтэ 80 сылыгар анаан, бэртээхэй турниры тэрийэн ыыттылар. Бу 2006 сылтан көтүлпээк ыытыллыбыт турнирга Таатта түөрт бастын дуобатчыта ол иһигэр икки ССРС успуорка маастара, Мэнэттэн бэтэрээннэргэ быйылгы Аан дойду чөмпүйүөнэ, ССРС успуордун маастара Василий Куприянов уонна Чурапчы бастын дуобатчытара бары кэлэн, улахан тыҥааһыннаах, бэртээхэй күрэхтэһии буолан ааста.

Гавриил Владимиров – инбэлииттэр ортолоругар дуобакка өрөспүүбүлүкэ чөмпүйүөнэ, Брянскай куоракка Россия таһымнаах турнирга хамаанда састаабыгар үһүс призёр, Чурапчы улууһугар, Илин-Энэр оройуоннарга элбэх турнир кыттыылааба буолан успуорт туонатыгар элбэх дьолу билбит ыспарсымыан. Кини Чурапчы – Ханалас куен көрсүһүүлэригэр биһиги улууспутугар ыытыллыбыт күрэхтэһиигэ 64 дуоскаба бастаах

УМНУЛЛУБАТ ДУОБАТЧЫТ

көрсүһүүгэ кыранан хотторон, кыһыйы бегөнү кыһыйыллыт. Эһиһигитигэр аны Ханаласка барыыга Ганя баһылык солбуйааччытыгар П.Н. Мишкинэ кириэн, айаммытыгар бензиникэн хааччыыы болпурдуһун быһааран, үөрдэн туар. Ол түмүгэр Покровскайга тийээн 64 дуоскаба 128 баартыйа оонньооммут, 39 очукуонан баһыйан, дьэ, кыайыы үөрүүтүн толору билэн, дьоллонон кэлбиллэит.

БИЭТЭККЭ – ЧУРАПЧЫ БЫҢЫДАРА

Бу күннэргэ Чурапчытаабы ыспартыйынай томтор сүүрүүгэ манеһыгар сүүрүүгэ СӨ успуорка маастара Егор Константинович Абрамов бириһигэр өрөспүүбүлүкэтээбэ аһаас турнир буолан ааста. Күрэхтэһиигэ Мэнэ Ханалас, Уус Алдан, Амма, Таатта, Горнай, Томпо, Уһаз Бүлүү, Ханалас, Чурапчы улуустарыттан уонна Дьокуускай куораттан уопсайа 83 сүүрүүк кытынна.

Түмүккэ 2004-05 сыллаабы кыргыттарга:

- 1 м – Гюнай Петрова (Чурапчы);
- 2 м – Лилиана Лукина (Чурапчы);
- 3 м – Айна Старостина (Уус Алдан).

Уолаттарга:

- 1 м – Денис Васильев (Чурапчы);
- 2 м – Альберт Федосеев (Уус Алдан);
- 3 м – Максим Шеин (Чурапчы).

2002-03 сыллаабы кыргыттарга:

- 1 м – Дарина Ушницкая (Уус Алдан);
- 2 м – Анна Атласова (Уус Алдан);
- 3 м – Лилиана Никифорова (Чурапчы).

Уолаттарга:

- 1 м – Миша Соловьев (Чурапчы);
- 2 м – Алёша Драгунов (Чурапчы);
- 3 м – Айтал Маркин (Амма).

Ыччаттарга:

- 1 м – Наталья Харабынова (Уһаз Бүлүү-Чурапчы);
- 2 м – Марианна Макарова (Чурапчы);
- 3 м – Сардаана Постникова (Уус Алдан).

Эр дьонно:

- 1 м – Дмитрий Степанов (Чурапчы);
- 2 м – Альберт Варламов (Таатта);
- 3 м – Леонид Зыков (Мэнэ Ханалас).

1969-1983 сс

- 1 м – Екатерина Драгунова (Чурапчы);
- 2 м – Евдокия Ефимова (Таатта);
- 3 м – Надежда Лукина (Чурапчы);
- 1 м – Василий Исаков (Дьокуускай);
- 2 м – Александр Моедо (Амма);
- 3 м – Вячеслав Громов (Ханалас).

1983 -1973 сс

- 1 м – Валентина Догужева (Таатта);
- 2 м – Мария Эверстова (Чурапчы);
- 3 м – Анастасия Колесова (Таатта);
- 1 м – Спиридон Макаров (Чурапчы);
- 2 м – Владимир Нахоткин (Таатта);
- 3 м – Александр Новгородов (Нам).

1973 с үөһээ

- 1 м – Ирина Дегтярева (Уус Алдан);
- 2 м – Александра Ноева (Амма);
- 3 м – Андреева Зинаида (Чурапчы);
- 1 м – Лыткин Степан (Мэнэ Ханалас);
- 2 м – Ион Васильев (Нам);
- 3 м – Анатолий Сивцев (Чурапчы).

үһүс миэстэбэ табыста.

Эр дьонно эдэрдэргэ суруйтарбыт бэтэрээн – Захар Барашков 14 очукуолаах бастаата. Киниэхэ коэффициентинан хотторбут Иван Новгородов эдэрдэргэ иккис миэстэбэ табыста. Бу бөлөххө үһүс миэстэни ылбыт күүстээх хандьыдаат Василий Аммосов хаһан баҕарар күүскэ ооньнуур.

Бэтэрээннэргэ Кытаанахтан Иван Лазарев кыайан, сонуччу собус көһүннэ эрэри. Иван үйэтин тухары эрэллээхтик ооньнуур. Таатта биһир күүстээх ооньнооччута Григорий Григорьев биһир очукуонан хаалан, иккис буолла. Үсүһү хайахсыттар лидердэрэ, улууспут биһир күүстээх ооньнооччута Афанасий Алексеев ситистэ 4-5 миэстэлэргэ тиксэн. Алексей Осипов, Михаил Пинигин өссө да буорахтаахтарын көрдөрдүлэр.

Күрэхтэһиини Владимирова Мария Алексеевна салалтатынан оболоро, сизиннэ тэрийэн ыыттылар. Мария Алексеевна теһө да сааһырдар, билигин да бэйэтэ тэннэ күрэхтэһэ, тэрийсэ, олох үөһүгэр сылдыар. Бу турнирга кытта кэлбит 40-ча киһиэхэ анаан сүрдээх үчүгэй аһылыктаах фуршет тэрилиннэ, элбэх биһирс туттаран, Гавриил Иванович үөлээннээхтэрин үөртүлэр. Тэрээһин кэспэтиитин үксүн "Чурапчы дуобатчыттарын атаах кыыстар" диэн ааттанар, дуобакка хандьыдаат Ганя кыһына Анна Гаврильевна ыытта. Анна Гаврильевна кэнники сылларга дуобат тирэһиһэрин быһыытынан өрөспүүбүлүкэ биллэр-көстөр ситиһиһинэ. Түмүккэ турнир кыттыылаахтара Владимирова Мария Алексеевна эйэлээх, тэрээһиннээх дьэ кэргэннэригэр улаханлык махтанан, албаан, толору астынан тарбастылар.

Петр КАЛАЧЕВ - күрэхтэһии кыттыылааба, Ганя тирэһиһэрэ.

Сыһыарыны бэлэмнээтэ Семен ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Бэлэ түгэл

"Холбос" потребсойуус 100 сылын бэлиэтээһин

Ахсынньы 14 күнүгэр Чурапчы сэлээннэстигэр "Холбос" потребсойуус тэриллибизэ 100 сылыгар аналлаах дьаһаллар ыытылыннылар. Бу күн 11 чаастан, Маарыкчаан" потребительскай уопастыба икки этээстээх эргизэн дьэтиин, 12 чаастан сана хонтуора иһигэр интерактивнай мусуой-хоһу үөрүүлээхтик аһыны сирэ-туома, 2 чаастан "Айылгы" култуура уонна духуобунай сайдыы киинигэр үөрүүлээх мунньах, 6 чаастан А.К. Софоронов аатынан култуурунай-ыспартыбынай киингэ потреббщество бэтэрээннэрин, билигин үлэли сылдьааччылары чыэстээһин, наһараадалааһын буолла.

Сана "Маарыкчаан" эргизэн киинэ аһыллытыгар атылаһааччылар, ыһырылаах ылдьыттар тобуоруһа муһунулар. Аал уоту оттон, арылаах алаадынан, кыһыннар кымыһынан айах тутан Николай Федоров алгыһын анаата. Кириэр аан лизэнтэтин улуус баһылыга Андрей Ноговицын, бу киин тутуутун саҕаласпыт урукку потреббщество бэрэссэдээтэлэ Григорий Смирников, "Холбос" потребсойуус бэрэссэдээтэлэ Петр Мишкин, Чурапчы нэһилиэгин баһылыгы 1-кы солбуйааччыта Алексей Бурцев быстылар. Маҕаһын ис өттө — киэн-куон, сырдык-ыраас. Сорох быстах онһуулар ситхэтэринэ-хоттохторуна, таһаарынан толорулуннахтарына турар миэстэтинэн, атылаһарга табыгастаах услуобуйалааһынан атылаһааччылар хото мустар кииннэрэ буолсу.

Сана хонтуора иһигэр интерактивнай (хаартыскаларынан, суругунан көрдөрүлүүбүт) мусуой-хоһу тэрилтэ бэтэрээнэ, потреббщество бэрэссэдээтэлэтинэн үлэлээбит Герасим Платонов иилээн-саҕалаан онортордо. Киингэ дэгиттэр талааннаах Иннокентий Оксенов көмөлөстө. Таарычы абыннааха, бу мусуой Герасим Платонов бастаан эргэ хонтуорада онорторбута. Билигин матырыйаала эбиллибит, баһылыгыбыт. Хас да салаалартан турар: потреббщество сайдан кэлбит устуоруйата, Көһөрүлүү кыттылаахтара, Аҕа дойду сэриитин сыллара, бэрэссэдээтэллэр, бэрэссэдээтэли солбуйааччылар, нэһилиэккэ аты систиэмэтигэр үлэлээбит дьон, сыйыс дэлэгээтэрэ, профсойуус үлэтэ.

Сылдьыбыт дьон мусуой ис хоһооно олус баайын, биллэрэр-көрдөрөр кыаба улаханын бигирээтилэр.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Бу күн «Айылгы» култуура киинигэр өрөспүүбүлүкэни хаанчынан олорор «Холбос» потребительскай уопастыба сойууна тэриллибизэ 100 сыллаах үбүлүгүгэр аһаҕастык дьаһал үөрүүлээх чааһа ыытылынна. Чурапчы улуусугар кооперация сайдыытын кэрэһэлиир киингэ сүрэхтэннэ. Киингэ ис хоһоонун туһунан улуустаабы бибилиэтиэкэ салайааччыта Вера Платонова ситһилим сырдатта. «Маарыкчаан» кооперациятын 100 сыла» киингэ тэрилтэ киэн туттар бэтэрээннэрин, үлэһиттэрин ахтыылар киирбит. Киингэ матырыйаалын Чурапчы улуусун уонна Одьулуун нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооһо, хаанчыны эйгитин үтүөлээх үлэһитэ Александра Григорьева уонна СӨ Бочуоттаах бэтэрээнэ, Хатылы нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооһо, "Арасыйыа" потребительскай кооперациятыгар үтүө суобастаах үлэтин иһин" бэлиэ хаһаайына Мария Парфенова хомуйан бэчээккэ бэлэмнээбиттэр.

«Маарыкчаан» кооперациятын 100 сыла» киингэ Дьукуускай куоракка 300 ахсаанынан бэчээттээн тахсыбыт. Үтүө өһөнөөх хаартыскаларынан баһылыгыбыт, тупсабай онһуулаах киингэ. Киингэ форзаһыгар тэрилтэ устуоруйатын сырдаттар элбэх хаартыска киллэриллибит.

Салгыы Чурапчы улуусугар потребительскай кооперация сайдан кэлбит устуоруйатын туһунан потреббщество бырабылыанньатын бэрэссэдээтэлэ Ольга Монастырева биллиһин-нэрдэ. Ити кэнниттэн улуус баһылыга Андрей Ноговицын, улуус баһылыгынын үп уонна экономика боптуурустарыгар солбуйааччы Иннокентий

Матвеев, «Холбос» потребительскай кооперация Сэбизин бэрэссэдээтэлэ Петр Мишкин, СӨ профсойуустарын Федерациятын бэрэссэдээтэлэ Николай Дегтярев, үөрүүлээх тэрээһин аһалдыта Иннокентий Аммосов, СӨ тыа хаһаайыстыбатын министриэстибэтин департаменын сүрүн исписэлиһэ Бэргэн Матвеев, Чурапчы нэһилиэгин баһылыгынын эбэһинэһин толороочу Алексей Егоров уо.д.а. эбэрдэлээтилэр, Арасыйыа,

өрөспүүбүлүкэ, улуус салалталарын үрдүкү наһараадаларын туттартаатылар.

«Профессионал России» уордьан уонна 50 лет безупречной работы в потребительской кооперации» дьонун бэлиэти «Маарыкчаан» потребительскай уопастыба бэрэссэдээтэлин солбуйааччытыгар Александра Григорьева, «Арасыйыа» потребительскай кооперациятын сайдыытыгар кылаатын иһин» уордьан «Маарыкчаан» потреббщество бырабылыанньатын бэрэссэдээтэлин солбуйааччытыгар Фаина Попова, «СӨ дьыл кэргэн бэлитикэтин сайдыытыгар кылаатын иһин» түөскэ иилилэр бэлиэ Дирингэһи бэтэрээнэ үлэһитигэр Людмила Пермякова, «Потребительская кооперация бэтэрээнэ» Бочуоттаах бэлиэ Зоя Монастырева, «50 лет безупречной работы в потребительской кооперации» бэлиэ бэтэрээннэргэ Евдокия Лазарева, Александра Луковцева, маны таһынан «СӨ Бочуоттаах үлэ бэтэрээнэ», «Предпринимательство» үтүөлэрин иһин, «Предпринимательство» сайдыытыгар үтүөлэрин иһин» диэн мэтээллэр потреббщество сайдыытыгар дьонун кылааттарын киллэрсибит үгүс бэтэрээнэ, билигин үлэли сылдьар үлэһиттэргэ туттарылына. Ону тэнэ анал бэлиэлэринэн, бочуотунай грамоталарынан, махтал суруктарынан үгүс ахсааннаах дьон наһараадаланылар.

«Туймаада» судаарыстыбаннай вокальнай ансамбыл ырыаһыттары аһаҕастык ылдьыттарга, тэрээһин кыттылаахтарыгар ылбаай ырыаларын бэлэхтээтилэр.

Марфа ПЕТРОВА.

Идэ маастарыстыбатын куонкуруһа

И.Е. Федосеев-Доссо аатынан Дирин орто агрооскулатыгар ахсынньы 13 күнүгэр «Эдэр педагог-2018» куонкурус ыытылынна. Оскуола ис онһуулар улахан өрөмүөн баран, куонкурус сырдыгы, санааны киллэрэр тыһыгар сөп түбэстэ. Кэлбит ылдьыттары муусука дьикти доргоонун дьүрүскэнэ көрүстэ, А.В. Посельская аатынан Дирингэһи муусука оскулатын үөрэнээччилэр Дьулустан Васильев фортепианоҕа араас композициялары толордо.

Быйыл саамай элбэх кыттааччылаах куонкуруска улуус оскуоаларыттан 16 эдэр учуутал байлэрин билилэрин, идизилэрин, маастарыстыбаларын көрдөрүлэр, уопуттарын атаастаһылар, санааларын эппилэр. Куонкурус үөрүүлээх аһыллытыгар Үөрэх салалатын начаалынныгы солбуйааччы И.Е. Федосеев, оскуола дириэктэрин солбуйааччы С.В. Тарасова кыттааччыларга ситһилилэри баардылар.

Куонкурус үлэтигэр 16 оскуолаттан сүүстэн тахса киһи кыттыныыла. Үс хайысханан дьүүллүүр субэ үлэлээтэ: «Политехнической наукалар», «Уопастыбаннай-гуманитарнай наукалар», «Естественной наукалар». Куонкурус түһүмэхтэринэн уруогу ытты, маастар-кылааһы көрдөрүү, методическай сэмэһээргэ үөрттэр технологияны арыыы буолла. Түмүгэр үс киһи хайысхаларга кыайан педсэбизикэ кыттына. Педсэбизт тизмэтэ «Гармоничное развитие личности: пути и условия осуществления».

Хайысхалар кыайылаахтара

«Политехнической наукалар»: Бастагы миэстэни Ньуругуяана Михайловна Новгородова (ЧРССИОР) ылла; иккис миэстэҕэ Дмитрий Дмитриевич Романов (Хадаар) табыста. Үтүө миэстэҕэ Мотрена Петровна Андреева (Хайахыт) табыста. Киингэр бары — математика учууталлара.

«Уопастыбаннай-гуманитарнай наукалар»: ангийскай тыл учуутала Юлия Мироновна Макарова (Гимназия) бастагы миэстэ, устуоруйа уонна обществознание учуутала Айсен Анатольевич Попов (Болтонго) иккис миэстэ, алын кылаас учуутала Туйаара

Васильева Дидорова (Төлөй) үтүө миэстэ буоллулар.

«Естественной наукалар»: бастагы миэстэ физика учуутала Дьулустан Сергеевич Атаков (С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолата), иккис миэстэ физиктуура учуутала Тимур Витальевич Константинов (Гимназия) буоллулар.

Куонкурус абсолютнай кыайылааһынан Юлия Мироновна Макарова ааттанна.

2019 с. Мэнэ Ханаласка ытыллар регионнаабы түһүмэххэ бизэс киһи кыттарга мэкээлэннэ. Ю.М. Макарова, Н.М. Новгородова, Д.С. Атаков, А.А. Попов, Т.В. Дидорова.

Куонкуруһу ыттыга көмөлөспүт Дирин орто агрооскулатын уонна муусукаалынай оскуолатын кэлэктиибигэр, үөрэнээччилэригэр, ытыгылыбыт дьаһалы муусука тыһынаах доргоонунан кизгэппитигэр талааннаах Дьулустан Васильева махталбытын биллэрэбит.

Юлия Мироновна Макарова:

«Уруогум наһаа үчүгэйдик табыллан, санаам көтөбүлүнэ. Элбэх тылы билии — олох ирдэбилэ, гимназияҕа кытай тылын эмиэ үөрэтэбин. Манньк куонкурустарга киһи сайдар, олоххо киллэриэхпин баҕарар былааннарым элбэхтэр. Олору научнай-чинчийэр үлэҕэ кыһыннарар санаалаахпын. Эр дьон үөрэхтээһингэ

ылсан үлэлээн эрэллэрин, бүгүн элбэх уол кытта кэлбитэ көрдөрөр.

Петр Михайлович Федосеев:

«Бу куонкурустан элбэҕи биллим, киһи киһиттэн үөрэнэр. Бэйэм санаабар үчүгэйдик кытынным. Билигин үйэҕэ интернет учуутал үлэтигэр олус

көмөлөөх, өссө түргэтиирэ буоллар.

Дмитрий Дмитриевич Романов: Хадаар оскуолатыгар үтүө сылбын үлэлибим, эби үөрэнэн математик идэтин баһылаатым. Учууталлар династияларга баарбын. Бэйэм предметим олус интэриһинэй, логической толкуй сайыннарар, Игровой, дифференцированной, проблемной диалог нымаларын туттабын. Проблемной диалог кууруһугар сылдьыбытым.

Дьулустан Сергеевич Атаков:

Маастар кылааспар гитарада оонньууга үөрттэр дьаары көрдөрүм. Физиканы кытта симэстиибин. Кууруһулар сылдьар оҕолор сыаналара түбүстэ. Уруокпар аныгы технологияны туһаным, оҕолор көхтөөхтүк кыттынылар. Уруок аһаҕастыгар болгомото ууруоһа наада эбит. Бэйэм ырыа суруйабын, матыбын айабын.

Аграфена

Малышева:

Хайысхабытыгар математиктар бэһизбит. Куонкуруска олох «математиктар киирсиллэрэ» буолла. Күрээккэ бэлэмнээх кэлбитим, уруулуун атын үөрэх тэрилтэлэригэр ыттан көрбүтүм. Куонкуруска кыттаары, ааҕан-көрөн, элбэҕи биллим.

Порфирьевна

М.С. АРТЕМЬЕВА,

методическая отдел исписэлиһэ.

ЫТЫК КИҢИБИТ, 90 СААСКЫНАН!

Убуууойдээ биир дойдулаахпыт

Тылынан уус-уран айымньыны тарбатааччы, норуот ырыаһыта, оһуохайдыта, хоһоонньута, төрөөбүт сахатын норуотун фольклорун пропагандалааһынна бэрт өрдөөбүттэн кыттар, уус-уран самодеятельность бэтэрээнэ, киһи-аймах духуобунай култууратын чыпчаала буолбут олонхону төлөрөөччү Николай Петрович Тарасов, улахан дыз кэргэн, амарах абата, эйбэс эһэтэ, 1928 с. ахсынны 21 күнүгэр күн сирин көрбүтэ.

Сыллаахха биригэдиридээбитэ. 23 сааһыгар колхуостан көнүлүктэн, Чурапчыга үөрэнэ киирбитэ. Тохсус кылааска үөрэнэ сылдьан, аны армияга барар. Армияга үс сыл этэннэ сулууспалаан кэлэр. Үөрэххэ баҕалаах буолан, орто оскуоланы бүтэрэн, аттестаты ылар. 1959 с. Дьокуускайга финансово-кредитнай техникуму ситиһилээхтик бүтэрэн, "финансист" идэтин баһылаан, дойдутугар бухгалтер-ревизорунан үлэтир. Эдэр, тэрийэр дьобурдаах киһини таба көрөн, ССКП райкома И.П. Листиков сэкирэтээрээх партийнай бюро Бахсы Толоонугар сирэй биригэдириинэн ылар. Бу кэмнэ Лэбийэҥэ сана бөһүөлүк тутуллан, 200 ынах турар толору механизациялаах хотону үлэс киирбитэ. Бахсыга Николай Петрович буһуу-хатыыоскулатынааспыт. Ытык Бахсы үлэһит дьонно бэйэлэрин үтүө холобурдарынан Николай Петровичка үлэс бэриниллээх буоларыгар олук уурбуттара. Толоонно 4 сыл үлэлээн баран, производство сайдарыгар экономика быһаарар суолталаабын өйдөөн, билиитин үрдэтэргэ быһаарынан, Москвага Тимирязев аатынан Тыва хаһаайыстыбатын академиятыгар "экономист" идэтигэр үөрэнэ барбыта. 1968 сыллаахха үөрэбин ситиһилээхтик бүтэрэн кэлбитэ. Онтон ыла кини колхуос, колхуос түбүктээх үлэтигэр күүһүн уобун, билиитин-көрүүтүн барытын ууран, тыва хаһаайыстыбата сайдарыгар бэринилээхтик үлэтир. 1974 с. улуус улахан анаарын хабар, сана тариллибит Карл Маркс аатынан колхуоска кылаабынай экономистынан анаар. Николай Петрович салгы төрөөбүт дойдутугар Эрилик Эристиин аатынан колхуоска үлэлээн, колхуоска үүтү-эти онорууга үрдүк чыпчааллары дабайар. "миллионер" колхуоска тийэ үүнэр. Манна барытыгар сүрдээх үлэһит, дириг билиилээх экономист кылаата улахан оруоллааба.

Николай Петрович – айылбаттан бэриллбит айыр куттаах. Дьикти дьарыгынан олонхо буолар. Ханна да сырыттар, олонхону айа, кэпсэи, тарбата сылдьар. Уус-уран самодеятельность биир солбуллубат артыыһа. Хомоһой тыллаах хоһоонньут. "Дирин уоттара" литэрэтиринэй түмсүү чилиэнэ. Кини оһуохайдыт, тойуксут буолбутун туһунан манньк кэпсир. "Миигин ийэ тыл алытпаах дойдутугар сирдээбит сир Москва анынан баар "Искра" куорат буолар. Дойдубуттан ыраатан, армияга сулууспалаах сылдьан, соботох саха этим. Төрөөбүт тылбын ахтаммын, ахтылбаммын таһаараары, кырапаан испэр кинигэни ылпыр этим. Кэлин Москвага үөрэнэ сылдьан, сахалар түмсүүлэригэр оһуохай этэр буолбутум. Аны биир түгэнинэн буолар, үөрэхпин бүтэрэн кэлбиппэр, ыһыах тэрийиитин хамыһыйатын бэрэссэдээтэлэ онорбуттара. Онтон сабалаан, күн бүгүнүгүдү, нэһилигим култуурунай олоһор кыттан кэллим", - дьин күө-дьаа

кэпсир Ньукулай.

Кини туһунан кэргэнэ СӨ култууратын туйгуна Екатерина Михайловна манньк кэпсир:

– Николай Петрович саха омок тылынан уус-уран айымньытын – олонхону эдэр көлүөнэҥэ тарбатааччы, ситимнээччи буолар. Сахалыы куттаах эдэр көлүөнэни иитиигэ үгүс сыратын ууран, норуот ырыатын-тойуун тарбаттар. Кэчээри ыччаты сахалыы тылһына, оһо өйө-санаата, майгыта-сигилитэ сайдарыгар, норуот иитэр-үрэтэр үгэстэрин, айымньыларын оһолорго ингэрэр. Үгүстүк кини төрөөбүт Хадаарын оскуолатын оһолорун кытта көрсөн олонхолоон, тойуктаан, оһуохайдаан, үөрэнээччилэргэ ийэ тыл сүмэтин ингэрэр. Кини – уһууаан иитиллээччилэригэр күүтүүлээх ыалдыт. Олонхо алытпаах оһуоруйатын кырачааннарга үрэтэр. Чурапчыга С.К.Макаров аатынан улуустаабы гимназия "Күн өркөн" фольклору кыраайы үрэтэр-чин-ийэр лаабыр оһолорун кытта элбэхтэ көрсүбүтэ. Оһолор Николай Петрович туһунан "Чаран" сурунаалга уонна "Фольклор и краеведение" дьин кинигэс истинник иһирэхтик суруйбут этилэр. Дирин агрооскуолатыгар үөрэнээччилэри кытта көрсүһүүгэ элбэхтэ сылдьар. Саха тылын нэдиэлэтигэр, "Түөлбэ олонхото" дьин оһолор түһүлгэлэригэр куруутун кыттар. Олонхобут аан дойду таһымыгар биһирэммит кэмигэр, өбүгэлэригэр үйэттэн үйэҥэ илдьэ кэлбит тылынан уус-уран айымньыларын салгы сайыннаран, тарбаттар ырыа-тойук кутун ингэриммит Николай Петрович сана ыал буолар эдэр ыалларга алгыстаан тойуктуур. Оһуохай тылын этэн, дьон сүргэтин көтөбөр, саха тылын алтаах абылаһын бар дьонугар ингэрэр. Кини ыһыахтарга солбуллубат алгысчытынан буолар. Ол курдук, 1995 с. Чурапчы улууһун үбүлүйдээх ыһыаһын оһуохайынан аспыта. Николай Петрович суруйуутунан "Күн Уолан бухатырдар" уонна "Кизн Сыйы" олонхо испиктээгинэн Хоптобо култууратын уус-уран самодеятельноһа улуустаабы көрүүлэргэ бастаабыта. Олонхо – саха норуотун тылынан уус-уран айымньытын үрдүк чыпчаала. Кини норуот философиятын, итэҕэлин, төрөөбүт айылбатын үрэтэргэ эмиз улахан суолталаах. Итини барытын Николай Петрович ийэ кутугар ингэринэр олонхоһут буолар. Дьон-сэргэ болгомтотун тардар талааннаах. Устар ууну сомоһолуур уран тыллаах, дорбоон тойуктаах. "Дархан этээччи", "Дорбоонноох тойуксут", Чурапчы улууһун аатын үгүс элбэх олонхо күрэхтэригэр аатталпыт олонхоһут буолар. 2009 с. Бороһонно Олонхо ыһыаһар, олонхо геройдарын ырыаларын-тойуктарын толорон күөн күрэс кыайыылааба, "Чулуу аат үрдэлэ" номинация буолан харчынан бириэмийэни ылбыта. 2010 с. Горнайга буолбут Олонхо ыһыаһар кыттан, "Бастын аат" биһирэбилгэ тиксибитэ.

Хоптобо нэһилигин социальнай-экономическай сайдыытыгар оһолун анаабыт киһи. Дириннээҥи норуодунай тыйаатыр Дьокуускай куоракка И.Д. Оксешников-Мундууска Уола "Тамаллааһы Бэргэн" олонхотунан күрэхтэһэн, Гран-при буолбута. Онно Николай Петрович Акымалдьын Баай оһонньор оруолун толорон, көрөөччү биһирэбилин ылбыта. Хоптобо кулууба Николай Петрович олонхоһуттаах буолан, бырайыагы көмүскээн, Гран-при, үлэлэригэр туһаммытара үгүс.

Дьиз кэргэн бары аҕабыт дьарыгын олус сөбүлүүбүт, сэнээрэбит, күүс-көмө буолабыт. Сизэнэрэ эһэлэрин оһолун, дьобурун туһунан суруйан, араас аҕыыларга билиһиннэрэллэр. Ол курдук, сизэнэ Катя Михайлова, улуустаабы гимназия үөрэнээччитэ, "Утум ситимэ" дьин эһэтин төрдүн-уһун туһунан үлэлээх, Дьокуускай куорат "Айыы кыһатын" оскуолатыгар үөрэнэр сизэнэ Ира Петрова "Эһэм – олонхоһут" дьин тизмэҥэ үлэлээх. Кыра 5 саастаах сизэнэ Женя Пермяков "Мин эһэм – олонхоһут" дьин дакылаатынан уһууаанын оһолоругар 2013 с. кэпсээн турар. Стендэтэ "Мичил" уһууаанна ыйаммыта. Өрөспүүбүлүкэтээҥи Пенсиянай пуонда 2007 сыллаах халандаарыгар Николай Петрович сизэнэрин кытта "Дьолгутун харыстаан" дьин суруктаах хаартыската баара. Ол хаартыска улахан баннер буолан Пенсиянай пуонда дьизтигэр ыйанан турара көрүөххэ, саныырга олус үчүгэй этэ. Николай Петрович биир дойдулаахтарын үйэтиитинэн дьарыктанар. Сэриигэ сылдьыбыт олохторун толук уурбут хорсун саллааттар тустарынан элбэх суруйуулардаах. Хомоһой хоһооннорун Кыайыы 60 сылыгар анаан, оһолорго "Сүрэхпэр сөмүт санааларым" дьин кинигэ бэчээттээн бэлэх ууммуттара.

Биһиги аҕабыт оһоһо, үлэтэ сыаналанан, үгүс элбэх бэлиэлэрдээх, грамоталардаах, мэтээллэрдээх. Хоптобо нэһилигин ытык олохтоһо, СӨ бастын экономиста, СӨ Бочуоттаах олонхоһута, "Үлэс килбизинин иһин", «СӨ Россиялыы холбоспута 375 сылынан» мэтээллэрдээх, "За вклад в развитие народного художественного творчества" бэлиэлээх. Маны сэргэ, "Үрүн көмүс кытах", "Чулуу аат үрдэлэ", "Дорбоонноох тойуксут", "Дархан этээччи", "Кыһыл көмүс кытах", "Бастын аат" оһуохай таһаарыытыгар бэлиэлэрдээх, СӨ Бырабыыталыстыбатыттан грамоталаах, мэтээллээх.

Биһиги аҕабыт төһө да 90 саастаннар, илиитин үлэттэн араарбат, сизэнэрин көрсөн, күн солото суох сылдьар. Бизс оһотун барыларын үрдүк үөрэххэ үрэттэрэн, атахтарыгар туруоран, олоһо суолларын булалларыгар күүс-көмө, үтүө холобур буолар.

Күндү киһибит, өрүү манньк үөрэ-көтө, төрөөбүт сахан тылын сүмэтин бар дьоннор ингэрэ сылдьаргар, кырдьыга кыайтарбаккар, ырыыга ылларбаккар баҕарабыт!

Күн бүгүн ытык олонхоһуну бу ый 21 күнүгэр 90 сааһын туолар. Улуус култууратын үлэһиттэрин, улуус фольклор көрүнэр үлэлээччилэрин ааттарыттан итиитик-истинник эбэрдэлибит! 100 сааскын көрсө сүүрө-көтө сырыт дьин алгыыбыт. Бөгө доруобуйаны, уйулаах оһоһу баҕарабыт.

Мария, Валерий ГЕРАСИМОВТАР,
улуустаабы култуура
управлениетын фольклорга
салаатын үлэһиттэрэ.

Биһигин ыйаабыт сирэ – Хадаар нэһилигэ, Үрүн Күөл куулатын үрдүгэр Локуоруку дьин кыараҕас алаас. Колхуостаах 4 оһолоох Петр Игнатьевич, Анастасия Дмитриевна Тарасовтарга үһүс оһонон күн сирин көрбүтэ. Кини дьоллоох оһо сааһа, аҕата өлөн, эрдэ быстыбыта. Ийэтэ иккистээн Хайахсыт киһитигэр Филиппов Михаил Степановичка (Солуомапка) кэргэн тахсарыгар, кыракый 4 саастаах уолу, аҕатын аймахтарыгар Хадаарга хаалларбыта. Абаһатын аахха оһолон, тулааһа кыһалбатын билбэтэбин да иһин, ийэтин ахтарын күн бүгүнүгэ дьэри доһуйбакка эрэ кыайан кэпсээбэт. Ииппит аҕата сэбизсэхэй былаас сабаланыытыгар кыһыл этэрээккэ саллааттаабыт, колхуоска хара үлэһит, булчут, кыайыгас, өйдөөх тыллаах, аҕыах саналаах, улахан көрүннээх киһи эбит. 1942 с. саас ыһыыга суха тутатын дьизбитин, атынан тараахта тартар дьин модьуйбуттар. Михаил Степанович сэллик киһи, Чурапчыга тахсан райсэбизсэхкэ үнсэр былааннаах сылдьыбыт. Эмп үлэһиттэрэ доруобуйатыгар ыспыраапка биэрэртэн туттуммуттар. Сэрии бара турдагына, анаммыт үлэс үлэлээбэт буруй-сэмэ буолан, балыырга 2 сыл хаайыыга түбэһэн барбыт.

Николай иитэ сылдьар дьонун кытта Хоту көһөрүллүүгэ күүс өттүнэн күһэйиллэн тийэр. Ити күнтэн олох эрэйин этинэн-хаанынан билэр. Эдьигээннэ "Быһыттаах" учаастагар күһүн муус тонуута алтынны ыйа тийбиттэрэ. Сэтинньи сабаланыыта бараак балабан дьизэс киирэн уоскуйбуттара. Оччолорго 14 саастаах оһо улахан дьону кытта тэннэ балыктаһан барбыта. Чараас танас-сап тымныыттан абыраабата. Куруутун тоһон-хатан, ачыктаан эрэйи энэринэн тэлбитэ. Аймахтара өлөллөр, убайа улаханньк ыалдыар, убайын "өлөр буолла" дьин норматын быһан кэбиһэллэр. Николай ыксаан, бэйэтин аһыыр норматыттан убайын аһатар, убайа бэттэх кэлэн, үтүөрэн барар. 1944 с. колхуостарын уһук хоту муора таһыгар "Тумат" дьин сиргэ көһөрөллөр. Кыайыы туһугар түүннэри-күннэри ачыктыыры, сылайары аахсыбакка, Ийэ дойду иннигэр бэринилээхтик үлэлээбиттэрэ.

1945 с. ордубут дьон дойдуларыгар төннүбүттэрэ. Николай Петрович көһөрүүттэн эргиллэн кэлэн баран баһис, алтыс, сэттис кылаастарга Чурапчыга үөрэммитэ. 1948-1951 сылларга колхуос үлэһитэ буолан, сайынын окко үлэлээбитэ. 1949

ЭБЭРДЭЛИЙБИТ!

Тагтыр кэргэмийн, агабын, элэбитин, хоту көһөрүлүү кыттылыабын, Холтоо нэһилиэтин Бочуоттаах олохтообун, тыа хаһаайыстыбатын бэтэрсэмин, "Гражданский клубин", "Ытык олонхоһум" бэлэз хаһаайынын Николай Петрович ТАРАСОВЫ 90 саасынан эбэрдэлиибит!

Ийэбитинэн Екатерина Михайловнаһын дьоллоох оҕо сааһы

бэлэктээн, үөрэттэрэн, ыал, үлэһит дьон оҕортоон, олохтут суолугар бизэтик үктэнэрбикхитигэр мунура суох махтанабыт!

Күндү киһибит, чэигин буол, үйгүн уһаан, оҕолорго, сизнэргин арчылы, араҥачылыгы сырым! Эн биһиксэ куруук үтүө холобур буолабын.

Эбэрдэни кытта уолаттарын, кыргыттарын, кийииттэрин, күтүөттэрин, сизнэрин.

Үтүө холобур

Ыксаллаах түгэннэ көмөлөстүлэр

Сэттэһи ый бүтүүтүгэр биһиги дьизэбитигэр гаас олохтут умуллан, систизмэтэ бүтүннүү тонон, улаханлык устуйан, ыарахан балаһыанньага кирибиппит, аймаммыппыт. Аҕабыт хоту үлэһит буолан, тутатына хайдах да кэлэр кыага суоҕа. Кыс хаар ортого ханна баран, хайдах буолабыт дьин араас толкуй кирибитэ. Дьон субэтинэн нэһилиэк дьаһалтатыгар кириэммин балаһыанньабын быһаарбыппар, баһылык Э.Т. Алексей Гаврильевич Егоров өйдөөн, өйөөн тутатына хамыһыа тэрийэн, бэйэтинэн баран дьизэбин көрбүтэ, хоромнууну аахпыттара. Сарсынны күнүгэр Алексей Гаврильевич дьаһалынан нэһилиэк дьаһалтатын тутууга сүрүннүүр исписалиһа Леонид Степанович Макаров биригэздэлээх, ону тэнэ табаарыспыт Артем Иванович Оконешинов көмөлөһөн, сарсыардаттан кизэз хойукка дьэри үлэлээн, тухс баар толмут батареялары, носуоһу санаага уларытан оҕордулар, дьизэбитигэр түүннэри итиитин ыттылар. Биһигин сылаас дьизэбитигэр кириэн үөрэ-көтө оҕоробут.

Биһиги, Васильевтар, элбэх оҕолорх дьиз кэргэн, ыксаллаах түгэннэ бары көмөлөстүт дьонно, чуолпаан Алексей Гаврильевичка дириҥ махталбытын тирдэбит! Эһиги ыарахан, эппиэтинэстээх үлэһит өссө да таһаарылаах, ситиһиллээх буоллун, дьон-сэргэ махталын ыла тураргытыгар баҕарабыт! Дьиз кэргэннэбитигэр сир үрдүгэр баар бары кэрэни, үтүөнү, дьолу-соргуну баҕарабыт! Барҕа махтал!!

А.А. ВАСИЛЬЕВА.

НАСЛЕЖНЫЙ СОВЕТ ДЕПУТАТОВ МУНИЦИПАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ «ЧУРАПЧИНСКИЙ НАСЛЕГ» Чурапчинского улуса (района) Внеочередная сессия IV созыва РЕШЕНИЕ №289

с.Чурапча от «19» декабря 2018 г.
О назначении выборов главы муниципального образования «Чурапчинский наслег»

В соответствии со статьей 10 Федерального закона от 12.06.2002 № 67-ФЗ «Об основных гарантиях избирательных прав и права на участие в референдуме граждан Российской Федерации» и статьи 8 Закона Республики Саха (Якутия) от 28.09.2011 964-З N 815-IV «О муниципальных выборах в Республике Саха (Якутия)», наследный Совет депутатов муниципального образования «Чурапчинский наслег» Чурапчинского улуса (района) Республики Саха (Якутия), РЕШИЛ:

1. Назначить выборы главы муниципального образования «Чурапчинский наслег» на воскресенье «17» марта 2019 года;

2. Опубликовать настоящее решение в средствах массовой информации в газету «Сана олох» и разместить на официальном сайте Администрации муниципального образования «Чурапчинский наслег» Чурапчинского улуса (района) Республики Саха (Якутия) (churapcha.sakha.gov.ru);

А.А. ЗАХАРОВА,
заместитель председателя наследного Совета депутатов,
А.Г. ЕГОРОВ,
В.и.о. главы МО.

Тапталлаах быраата

ЛУКОВЦЕВ Семен Дмитриевич

ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан, ытыктыр, биригэ үлэһит кэпсээбитигэр Вера Владимировна Аммосоваҕа дириҥ кутурбаммытын тирдэбит.

"Айылгы" култуура киинин кэлэктиибэ, профкома.

Кутурбаммын тирдэллэр.

Сыһан нэһилиэтин "Бэзэ" бааһынай хаһаайыстыбатын сыһыһыта Луковцев Семен Дмитриевич уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан, аҕатыгар Владимир Семеновичка, биригэ төрөөбүттэригэр, кинилэр оҕолоругар, аймактарыгар, таһаарыстарыгар Бэрэттэн Афанасий Егорович Сивцев дьиз кэргэнэ.

Кылабынай арааһтар Э.Т. Л.В. ГОРОХОВА.
Кылабынай арааһтар оолбуйааны - Е.Г. МАКАРИНСКАЯ.
Эппиэттир сэмэрдээх, сурух отдела - А.Н. ЗАХАРОВА.
Экзэниһи, тыа хаһаайыстыбатын отдела - А.М. СЛЕПЦОВ.
Кэрэспэдиһэнэр - С.А. ЖЕНДРИНСКИЙ, М.В. ПЕТРОВА.
Таһаары - Л.К. ПОПОВА.
Бэчээттигэр - Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.

Хаһыат бэчээккэ барыллар графика: 16 ч 00 м. Бэчээккэ барылиһа: 16 ч 00 м. "Сана олох" редакциянай-издательскай холбоһука 20.12.2018 с. офсетка бэчээттиһэ. Типография аадырыһа: 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а". Индекс: 54907. Хаһыат наһаалаах иһитэ: олутурунньука уонна бэтиһинсэбэ таһар.

СҮҮЙҮҮЛЭЭХ сүрүтүү!!!

1. Почтаттан аадырыска дьэри тэрдэн - 675 солк. 48 харчы

2. Почтаттан бэйэ тиниһи ылы - 640 солк. 38 харчы

3) Электроннай сүрүтүү - 400 солк.

4) Электроннай сүрүтүү - 200 солк. 34 харчы. Сүрүтүүгэр: sanalooh@yandex.ru элэктроннай почтага саһаарыаҕыгар.

АХСЫННЫ 25 КҮНҮГЭР ДЫЛЫ 2019 СЫЛ БАСТАКЫ АҢАРЫГАР СҮҮЙҮҮЛЭЭХ СУРУТУУГА ТИЭТЭЙИН!

Сүрүн бириис ДИВАН!

Сүҥкүүрээх оонньуу 2019 сыл күлүн туттар ыһааҕыгар.

Важно знать

«Электронный вид выписок - удобно и практично»

Выписка из Единого государственного реестра недвижимости – единственный документ, который подтверждает право собственности на объект недвижимости. В каком формате получить сведения, в бумажном или электронном, клиент выбирает сам. При этом электронную выписку можно передавать по электронным каналам связи, хранить на цифровых носителях, в этом случае она будет обладать полной юридической силой. Запросить общедоступные сведения из Единого государственного реестра недвижимости об объекте недвижимости может любое заинтересованное лицо, как в электронном виде, так и при личном обращении в многофункциональный центр «Мои документы». В соответствии с Законом № 218-ФЗ сведения из реестра недвижимости предоставляются в течение 3 рабочих дней, если через многофункциональный центр 5 рабочих дней. В соответствии с законодательством за предоставление сведений из реестра недвижимости взимается плата согласно нормативно-правовым актам.

За 11 месяцев 2018 года Кадастровая палата по Республике Саха (Якутия) предоставила 368849 выписок из Единого государственного реестра недвижимости. Электронный вид выписок, как наиболее удобный и практичный, составил 91%. В бумажном виде 9%.

Электронная выписка из реестра недвижимости предоставляется по электронной

почте в составе пакета документов формата ZIP-архива. Архивная папка содержит XML-файл электронной выписки и SIG-файл электронной подписи.

Открыть выписку и проверить корректность заверяющей ее электронной подписи можно с помощью сервиса «Проверка электронного документа» Росреестра. Так чтобы перевести выписку в печатный вид, достаточно загрузить XML-файл, нажать кнопку «Проверить» и выбрать функцию «Просмотр файла». Полученную таблицу данных можно распечатать или сохранить как файл PDF. Для проверки электронной подписи требуется прикрепить оба файла и нажать «Проверить».

Выписка из Единого государственного реестра недвижимости может потребоваться при различных операциях с недвижимостью (покупке, продаже, дарении или обмене квартиры, дачи, земельного участка, вступлении в наследство, страховании квартиры, дома или гаража, оформлении кредита под залог имущества). Выписка позволяет удостовериться в том, что приобретаемое имущество свободно от запретов, арестов, не находится в залоге и не принадлежит третьему лицу.

Антонина Анатольевна СИВЦЕВА,
заместитель начальника отдела
предоставления сведений Кадастровой
палаты по РС(Я)

БИЛЛЭРИИЛЭР

Яков Сергеевич Макаров аатыгар бэриллибит байыанай билиэт сүлүүтүнэн, дьинэ суобунан аарыллар.

Семен Егорович Еремеев аатыгар бэриллибит байыанай билиэт сүлүүтүнэн, дьинэ суобунан аарыллар.

Дорогие жители села Чурапча!

24 декабря 2018 года в ТЦ "Ус-Кут" состоится продажа унтов от фабрики "Айхал". Работаем в кредит, рассрочка, наличный и безналичный расчет!

Действуют скидки!

Тел.: 8 924 76 53 533.

